

korte mededelingen

Laat broedgeval van Gierzwaluw (*Apus apus*)

Op 4 september 1993 kreeg ik het bericht door, dat zich aan de Mauritslaan in Hilversum een verlaten broedsel met nog levende jonge Gierzwaluwen (*Apus apus*) zou bevinden. Bij een bezoek aan het desbetreffende pand vertelde de bewoonster, dat zij al ongeveer tien dagen lang geen oude Gierzwaluwen meer had waargenomen, maar nu sinds een dag voortdurend schreeuwende jongen hoorde, waarvan het geluid nadien was verstomd.

Er werd besloten het nest te inspecteren. Aan de uitwerpselen op een dakpan was te zien, waar de jongen zich moesten bevinden. Zij bleken op een richel achter de daklijst te zitten en waren bijna vliegvlug. Hoewel zij niet levendig waren, zagen zij er goed uit. Nog de zelfde avond werden beide jongen naar een vogelasiel gebracht, in de hoop dat zij net op tijd vliegklaar zijn om alsnog de tocht naar hun overwinteringsgebied in Afrika te kunnen aanvaarden.

Voor Gierzwaluwen is het voorkomen van jongen in september extreem laat. Uit het buitenland zijn nog latere gevallen bekend. Op 8 september 1971 waren in een nest in Kopenhagen nog net uitgekomen jongen aanwezig en in Engeland werden op 1 oktober 1935 nog nestjongen gevonden (Glutz von Blotzheim & Bauer 1980).

■ Dick A. Jonkers, Koggewagen 3, 1261 KA Blaricum.

Geraadpleegde literatuur:

Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer (1980): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Akademische Verlagsgesellschaft Wiesbaden.

Steenuil gaat Watersnip vervangen

Vanaf begin september 1993 wordt ons bankbiljet van f 100,- met de afbeelding van een Watersnip vervangen door een nieuw bankbiljet met de afbeelding van Steenuil. De ontwerper Jaap Drupsteen heeft zich laten inspireren door een opgezette Steenuil die zich altijd in zijn ouderlijk huis bevond.

Anders dan de Watersnip valt de Steenuil op het nieuwe bankbiljet niet direct op. De vogels is verwerkt in een zogenaamd 'schaduw-watermerk' zodat pas tegen het licht gehouden alle details van de vogel naar voren komen. Door een speciale druktechniek lichten de ogen van de Steenuil in het watermerk op als het bankbiljet tegen het licht wordt gehouden. Nieuw kenmerk is ook de prooi van de Steenuil, de muis, afgebeeld in de linkerbovenhoek van het biljet. De muis is in twee delen 'gehakt', die aan weerszijden van het biljet zijn afgedrukt. De hele muis is pas te zien als dit 'doorzichtregister' tegen het licht wordt gehouden.

Nieuw is ook de afdruk van een dichtregel van schrijver Cees Buddingh' uit zijn boek 'De Uil'. Zo staat op de achterkant, boven de Steenuil, een deel uit het gedicht 'wie anders dan hij

houdt zo huis onder alles wat trippelt en glipt door de nacht: geruisloos aanwiekend op donszachte vleugels met klauwen als klappende dolken'.

De grote bekendheid die de Watersnip heeft gekregen ten gevolge van zijn afbeelding van het bankbiljet, heeft niet kunnen voorkomen dat de achteruitgang van deze soort nog niet tot staan is gebracht. Moge het de Steenuil in de toekomst beter gaan.

Merkwaardig is het dat men vogels nog steeds waard vindt om op onze bankbiljetten af te beelden, terwijl de bescherming niet in evenredigheid is uitgebreid. Trouwens vele landen hebben gebruik gemaakt van afbeeldingen van vogels op hun munten en bankbiljetten.

J.T.

Lange broedperiode van Koolmezen?

Het koolmezenpaar dat ieder jaar in onze tuin broed heeft omstreeks 1 april de nestkast definitief in bezit genomen. Niet lang daarna is waarschijnlijk met het leggen van de eieren begonnen.

Op 22 april werden de jongen vermoedelijk voor het eerst gevoerd en op 24 april is blijkens onze waarneming met zekerheid met het voeren van de jongen begonnen.

Op 24 mei vliegen de vier jonge Koolmezen uit na een broedperiode van circa drie weken en een nestperiode van ongeveer dertig dagen.

Aangezien wij deze broedperiode aan de lange kant vinden zouden wij graag vernemen of anderen hier ervaring mee hebben.

Berichten graag aan de redactie van Het Vogeljaar.

■ J. Poeder, Van Goyenlaan 5, 3764 XC Soest.

Vogelboulevard bij Oostvoorne geopend

Op 14 oktober 1993 is langs de kust bij de duinen van Oostvoorne de Vogelboulevard geopend door mevrouw M.C. Groenewegen, wethouder Ruimtelijke Ordening van de gemeente Westvoorne en leerlingen van de school De Viermaster uit Brielle.

De Vogelboulevard is een gemarkeerde wandelroute van 7½ kilometer van de dorpskern in Oostvoorne tot aan de vogelkijkhut De Bonte Piet aan de Noordzee. Langs de route staan vijf informatiepanelen met interessante achtergrondinformatie in woord en beeld. Ook komt men op deze route een aantal observatiepunten tegen waardoor het mogelijk is de rijke vogelwereld van Voorne ongestoord te bekijken. De route leidt de bezoeker door een afwisselend natuurgebied met duinen, moerassen, struiken, rietlanden en slikken.

De Vogelboulevard is een gezamenlijk project. De gemeente Westvoorne, het Recreatieschap Voorne-Putten-Rozenburg en de Jenaplan school De Viermaster uit Brielle hebben een fi-

nanciële bijdrage gegeven. Verder werkten ook mee aan de realisatie van de Vogelboulevard het Waterschap De Brielse Dijkkring, Rijkswaterstaat Dienstkring Nieuwe Waterweg en de Vogelwerkgroep Voorne. Informatie is te vinden in een folder over de Vogelboulevard die de Stichting Het Zuidhollands Landschap in samenwerking met de Koninklijke Natuurhistorische Vereniging, afdeling Voorne zal samenstellen.

Komt de Zearend naar de Gelderse Poort?

Tijdens de RTL-4-marathon 'Geef om de natuur' op 3 en 4 september 1993 werd 28 uur lang per televisie aandacht gevraagd voor het werk van het Wereld Natuur Fonds. Dat leverde deze stichting ruim 300.000 nieuwe leden op. In een voorafgaand rondschrijven van een huis-aan-huis bezorgde folder wordt onder meer gesproken over het WNF-voorbeeldproject 'De Gelderse Poort'. Wij lezen hierover onder meer 'Tussen Nijmegen en Arnhem ontstaat één groot, nieuw natuurgebied: de Gelderse Poort. Langs de oevers van de Waal, de Rijn en de IJssel vormt zich een schitterend 'rivierenpark'. Daarbij werkt het Wereld Natuur Fonds nauw samen met overheden en organisaties.

Binnenkort komt u er nieuwe bewoners tegen (die er vroeger gewoon thuishoorden), zoals de Eland, de Zearend, de Bever en het Edelhert. De wilde paarden en runderen lopen er al! Een project om van heel nabij te volgen: 'het zou zonde zijn er iets van te missen...'

'Natuurmonumenten' koopt land voor wadvogels

'Natuurmonumenten' wil een stuk pachtvrij bouwland van twaalf hectare in de polder 't Noorden, grenzend aan de Schorren, op Texel kopen. De provincie heeft vijftig procent subsidie toegezegd.

Op het land wil de vereniging een 'hoogwater-vluchtplaats' maken. 'Een binnendijkse verblijfplaats voor wadvogels' aldus een woordvoerder van 'Natuurmonumenten'. Hiertoe zal het land enigszins moeten worden aangepast. 'Er zullen vochtige delen moeten worden gemaakt en stukken met ondiep water, want er zijn vogels die graag slapen met natte voeten'. Door het aanleggen van waterige brakke delen, krijgt ook bijzondere zoutwatervegetatie een kans zich te ontwikkelen. 'Wij gaan niets planten of zaaien. De praktijk heeft uitgewezen dat als je een gebied in de juiste uitgangssituatie brengt, de natuur zelf voor de rest zorgt'.

Met de aankoop van het land is een bedrag van zo'n f 282.000,- gemoeid. 'Natuurmonumenten' hoopt in de toekomst meer stukken land in de buurt van De Schorren te kunnen aankopen om te dienen als hoogwatervluchtplaats (hvp) voor wadvogels.

Hoewel deze terreinen van de vereniging niet toegankelijk zijn, kunnen de aanwezige vogels uitstekend worden bekeken vanaf het fietspad dat er langs loopt.

Bron: Texelse Courant 24 september 1993.

Plannen voor de bouw van Helgolandvangkooi op Texel

De Vogelwerkgroep Texel wil in de Korverskooi bij De Koog een ringstation inrichten waar zangvogels kunnen worden gevangen. Voor het vangen van zangvogels wil men daar een zogenaamde Helgolandvangkooi (Helgolandtrap in het Engels) bouwen. Deze vangkooien zijn voor het eerst op het eiland Helgoland gebruikt en zijn enorm grote fuiken die vele tientallen tot wel honderd meter diep zijn en aan het begin wel twintig meter breed en drie tot zes meter hoog. De vanginstallatie leidt de trekvogels op een ingenieuze wijze in de grote fuik, waarna de vogels kunnen worden geringd, gewogen en gemeten om daarna weer met een ring te worden losgelaten. Staatsbosbeheer heeft inmiddels toestemming verleend.

Bron: Texelse Courant 21 september 1993.

Aanleg ringsneltram bij Nieuwe Meer brengt visdiefkolonie in gevaar

Naar aanleiding van de aanleg van de ringsneltram loopt de grote visdiefkolonie bij de Nieuwe Meer gevaar te verdwijnen. Inmiddels is reeds in het natuurgebied de Polder IJdoorn bij Durgerdam een strandje van kiezelstenen opgeworpen om voor vervangende broedruimte te zorgen. Voorkeur verdient echter het behoud van de huidige lokatie in aangepaste vorm omdat de hier geboren vogels hier altijd weer zullen terugkeren. Van alternatieve lokaties is het afwachten of ze wel aan de kritische eisen zullen voldoen.

Sinds 1982 broeden er Visdieven, samen met Kokmeeuwen en enkele Scholeksters, tussen de noordelijke baan van de A4 (Amsterdam, richting Den Haag) en de Schipholspoorlijn, ter hoogte van het knooppunt Nieuwe Meer. Deze kolonie is in de loop der jaren uitgegroeid tot één van de grootste binnenlandse visdiefkolonies. De laatste jaren fluctueert het aantal broedparen tussen 500 en 700 broedparen. In 1993 werden zo'n 600 broedparen geteld. De kolonie bij de Nieuwe Meer herbergt ruim 5% van het aantal broedparen in ons land.

De lokatie van de kolonie is een rechthoekig stuk land, opgesloten grofkorrelig zeezand, afgeschermd door een gazen hek aan de zuidkant en een vangrail aan de noordkant. De oostkant is begrensd door de diepgelegen A10, de westkant is vaag begroeid met ruigtebegroeiing. Door de grondgesteldheid blijft de begroeiing laag, ook vanwege het beheer: om het jaar freezezen.

Ten westen van de huidige broedplaats gaat het maaiveld eerst omhoog en vervolgens glooiend naar beneden naar de snelweg. De egalisatie of suppletie, met een steil talud naar de snelweg toe, kan een plateau met een lengte van zo'n 500 meter en een breedte van zo'n 150 meter doen ontstaan. Deze terreinwinst kan het areaalverlies van de Visdieven door de komst van de ringtramlijn en later de spoorboog compenseren. Blijkt op termijn de overgebleven ruimte sub-optimaal, dan kan worden gekeken naar enigszins vergelijkbare terreinen tussen de spoorlijn en de zuidelijke baan van de snelweg, ten oosten van de

Schinkelbrug. Zoals gezegd: voorkeur verdient echter behoud van de huidige lokatie!

Dit schrijft in zijn voorstel tot herinrichting van de visdiefkolonie Nico Jansen, Westermarkt 5, 1016 DH Amsterdam, 020 - 6 202 897 in 'Oever' nummer 27, september 1993, bladzijde 14, het tijdschrift van de vereniging 'De Oeverlanden Blijven!', postadres Chris Arntzen, Lomanstraat 91 b., 1075 PZ Amsterdam, 020 - 6 797 868.

Berichten over de Grauwe Klauwier

Uit een analyse van 293 braakballen uit Noordwest-Duitsland die in de periode 1990 en 1991 zijn verzameld, is gebleken dat de Grauwe Klauwier een ongespecialiseerde jager is. De soort verzamelt voornamelijk prooien die algemeen voorkomen. Dat verandert met het fluctuerende aanbod.

Bron: Wagner, Th. (1993): Saisonale Veränderungen in der Zusammensetzung der Nahrung beim Neuntöter (*Lanius collurio*). Journal für Ornithologie 134 (1): 1-11 (1993). Zie tevens: het themanummer Grauwe Klauwier het Vogeljaar 41 (1): 1993.

Newsletter International Shrike Working Group, Afro-European Section.

Onlangs is de eerste nieuwsbrief verschenen van de Internationale Klauwierenwerkgroep. Het bevat interessante artikelen van Hans Esselink, Reuven Yosef, Heinz Kowalski, Dries van Nieuwenhuysen en George Bechtel. Nadere informatie over dit belangrijke initiatief: Hans Esselink, Zoologisch Laboratorium Universiteit van Groningen, postbus 14, 9750 AA Haren.

Nieuwe soort klauwier ontdekt

In Onze Vogels 53 (12): 550-551 (1992) maakt Maarten de Ruiter gewag van de ontdekking van een tot dusver onbekende soort klauwier. De soort is afkomstig uit de omgeving van de rivier Shabeelle (Somalië). Na vergelijkend DNA-onderzoek met andere klauwieren is de soort Buli Burti Bosklauwier (*Laniarius liberatus*) genoemd. Buli Burti is de lokatie (plaatsje) waar het tot dusver enige exemplaar is waargenomen.

Belangstellenden kunnen door overmaking van f 5,- op gironummer 964 472 ten name van Het Vogeljaar te Hadel de literatuuropgave bestellen ter aanvulling van het themanummer 41 (1): 1993 en de overige in 1993 verschenen artikelen over de Grauwe Klauwier. Vermeldt: 'bestelling literatuuropgave Grauwe Klauwier'.

Tuchtrecht voor jagers bespottelijk

De Stichting Kritisch Faunabeheer acht het onjuist en niet wenselijk om van een tuchtrecht (verenigingsrecht) voor jagers, aangesloten bij de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV), een publiekrechtelijke (voor alle jagers) organisatie te maken.

Het idee van een tuchtrecht voor alle jagers is een zelfoverschatting en een poging het jagen maatschappelijk belangrijk te maken alsof het een publieke functie zou hebben.

Het tuchtrecht veroordeelt jagers die beschermde dieren schieten, of het veroordeelt jagers die zich misdragen. Het geeft een zekere rechtvaardiging aan de reguliere jachtuitoefening zoals die nu nog wordt toegestaan.

Kritisch Faunabeheer wil die jacht nu juist zien

afgeschafte, daarin gesteund door een ruime meerderheid van de bevolking.

In het tuchtrecht kan men zich uitspreken over jagers die zich niet 'weidelijk' hebben gedragen. Dierenbeschermingsorganisaties erkennen geen 'weidelijk' gedrag, omdat dat is gebaseerd op de jachtbeleving van de jager en niets van doen heeft met het welzijn van dieren.

Kritisch Faunabeheer is van mening dat vóórdat aan een bepaalde bevolkingsgroep eigen tuchtrecht wordt gegeven, men zich wel tweemaal moet bedenken. Er is ook geen tuchtrecht voor wielrenners, voetballers of sportvissers.

Indien jagers zich niet aan de wet houden, moet dat worden bestraft in een openbaar strafproces. Dat mag niet onderling worden geregeld met berispingen of sancties. Door niet-jagende leden van de rechtelijke macht wordt een wettelijk geregeld tuchtrecht voor jagers bespottelijk geacht. Als er al een soort tuchtraad in het leven moet worden geroepen, dan een tuchtraad waarin jagers zelf geen zitting hebben. Rechtspraak plegen door de eigen beroepsgroep is over het algemeen slechts aanvaardbaar indien de gehanteerde normen van een sterke beroepsgroep (artsen, advocaten, notarissen) breed door de bevolking worden gedragen.

Allerlei gedrag van jagerszijde ten aanzien van dieren, zoals het 'oogsten', benutten, voeren, lokken, enzovoorts, zijn geen zaken van algemeen belang maar van eigen belang.

Het feit dat bij de nieuw op te richten Stichting Tuchtrecht Jacht en Wildbeheer, mr. E.G. Yspeert - dezelfde die reeds in 1977 voorzitter was van de KNJV Eerraad en van de KNJV afdeling Groningen - wederom voorzitter wordt, doet het ergste vrezen: tuchtrecht binnenskamers.

Overtredingen van de Jachtwet moeten niet door deze tuchtraad worden afgedaan. Een eigen controle door bij jagers in dienst zijnde jachtopenziens, het passeren van de reguliere politie en het vervolgens berechten binnen de eigen kring is ongewenst en een vrijbrief om jachtdelicten in de doofpot te stoppen.

Er moet controle komen door, van jagers onafhankelijke, opsporingsambtenaren inzake Vogelwet en Jachtwet en straks van de nieuwe Flora- en Faunawet.

Geld oeverwaluwwand bij Hambroekplas ligt al op tafel

De Werkgroep Kattenbeekdal heeft de financiering rond van de aanleg van een oeverwaluwwand en vleermuisenkelder aan de rand van de Hambroekplas 3 (parallel aan de Hogebrugweg). De gemeente Borculo, de Stichting Grasduinen, het Wereld Natuur Fonds, het Prins Bernhard Fonds, een plaatselijke bank, de weiproduktenfabriek en de Werkgroep Kattenbeekdal hebben toegezegd samen voor de benodigde 23.000 gulden te zorgen. Volgens P. Aarts van de werkgroep kan begin volgend jaar worden begonnen met de werkzaamheden.

Volgens Aarts heeft de werkgroep bij het werven van het nodige geld het tijd mee. 'De tijd van alleen praten is nu voorbij. Het slaat aan wanneer er snel actie wordt ondernomen. Bovendien had-

den wij een goed verhaal'. De enige teleurstelling voor de Borculoër is de houding van de Vogelbescherming. 'Die wil alleen 500 gulden bijdragen als wij tekort komen. Dat vind ik toch opvallend'.

Hoe de wand er precies uit gaat zien, is nog niet bekend. De werkgroep is nog bezig met het afwegen van de voor- en nadelen van een kunststofwand in plaats van een beoogde zandwand. *'Aanvankelijk zagen wij dat eerste niet zo zitten. Maar wij zijn een keer wezen kijken in het Brabantse Best. Daar hebben ze ook een kunstmatige wand en die was toch heel mooi aan de omgeving aangepast'.*

De wand wordt parallel aan de Hogebrugweg aangelegd in samenwerking met grondexploitant L. Lap. De beschermde Oeverwaluwen nestelden zo'n vijftien jaar geleden, bij de aanleg van de eerste Hambroekplas, al in Borculo.

Bron: Tubantia 25 september 1993.

De Thora heeft een ecologische boodschap

In Natuurwetenschappen 80: 147-156 1993 gaat de Duitse botanicus professor A. Hüttermann uitvoerig in op de wetten in de Thora van de oude Joden. Uit de analyse blijkt dat de Thora feitelijk gaat over het behoud van de natuurlijke hulpbronnen. Met name intensief grondgebruik, het uitputten van de bodem en het behoud van een hoge biologische diversiteit staan centraal. Volgens Hüttermann is de Thora een holistisch concept. Vogels die onder de spijsvoorschriften van de Thora vallen en dus niet mogen worden gedood, zijn: Struisvogel, reigers, Roerdomp, ooievaars, ibissen, Bruine Ibis, alle stootvogels, gieren, uilen, Bijeneter, Hop, alle kraaiachtigen. Bij nader inzien blijken deze soorten sleutelorganismen te zijn. Door hun voorkomen geven zij de kwaliteit van de leefomgeving aan.

Pierre Maréchal.

De 'stevige dijen' van de Purperkoet

In de laatst verschenen aflevering van het Vogeljaar (41, 4, 1993) treft men de hierboven aangehaalde woorden aan. Dirk Moerbeek gebruikt ze, zowel in zijn veldnotities als in zijn schetsboek. Hulde voor de rake typering van het uiterlijk en het gedrag van de vogel, zowel in beeld als op schrift.

Maar ik schrik van de term 'stevige dijen'! Lees de aantekening op het gepubliceerde schetsboekblad en zie de tekst: bladzijde 168, eerste kolom, laatste regel.

Kennen wij vogelaars het vogelskelet zo slecht dat het enige zichtbare gewricht een knie kan worden genoemd ook al scharniert het de verkeerde kant op? Het is geen knie maar wel de enkel. Dus zijn de 'stevige dijen' in werkelijkheid 'stevige kuit'.

Mensen zijn zoalangers, vogels lopen op hun tenen; het loopbeen immers (van teen tot enkel) is een gespecialiseerd onderdeel van het skelet van de voet.

Bij veel vogeltjes valt zelfs dat enkelgewricht nauwelijks op want het gaat schuil in de buik-

veertjes. Kijk maar eens hoe kinderen een huppende mus natekenen. Iedere vogelaar zou men mogen aanraden studie te maken van het vogelskelet. Dan pas begrijpt men hoe zelfs bij langbenige vogels het kniegewricht onzichtbaar is. Reigers, ooievaars en de flamingo hebben lange fraaie benen, maar hun knieën kunnen ze niet laten zien. Hun loopbenen zijn al lang, het been boven de enkel is ook lang: wie het skelet van een vogel onderzoekt ontdekt dat daar evenals bij ons twee botten aanwezig zijn: tibia (scheenbeen) en fibula (kuitbeen) en dan pas komt het kniegewricht en zelfs een dijbeen (femur). Ten slotte een waarneming aan levende vogels: wanneer alken of zeekoeten aan land zijn gekomen blijven ze niet staan maar zij leggen de hele voet plat, tenen en loopbeen.

■ W.K. Kraak, Wielawaallaan 38, 1403 BZ Bussum, 02159 - 15 725.

Andere oplossingen voor het conflict mest-uitrijden weidevogels

Hiermee wil ik reageren op enkele stukjes in Het Vogeljaar 1993-2 waaronder een bijdrage van Ko Katsman, waarin hij waarschuwt voor 'rampzalige gevolgen' voor weidevogels van de algemene invoering van de sleepvoet- en zodebemester. Ook wordt in het zelfde nummer van Het Vogeljaar verwezen naar het advies van de Natuurbeschermingsraad waarin onbepaalde invoering van de sleepvoetmethode wordt afgewezen en aanvullende maatregelen voor weidevogels worden aanbevolen, bijvoorbeeld een aanvullend uitrijverbod. Neen, zegt Ko Katsman, dat zou dé manier zijn om boeren tegen je in het harnas te jagen. Daarom beveelt Katsman de oplossing van natuurproductiebetaling (betaling voor broedresultaat) aan. Als vogelbeschermers het in het openbaar niet met elkaar eens zijn, wordt het voor de overheid moeilijk om de veehouders te overtuigen van de noodzaak van aanvullende wetgeving. Daarom wil ik iets van beide oplossingen zeggen en er nog andere oplossingen naast stellen:

a. Als voor instelling van een extra uitrijverbod wordt gekozen, bijvoorbeeld gedurende de maand april betekent dat een verschuiving van de uitrijpiek naar maart wanneer het grasland nog geringe draagkracht heeft. Dit kan een extra stimulans zijn om het grasland dan maar diep te ontwateren. Maar dat laatste gaat weer gepaard met intensivering. Span je zo geen paarden achter de wagen? Ook betekent de vervroeging van de mestgift toename van ongewenste afspoeling van mest naar het oppervlaktewater in de kritische voorjaarsperiode.

b. Als via natuurproductiebetaling veehouders zouden moeten afzien van bemesting. Hoe hoog moet dan wel het animo - dan wel de vergoeding - zijn om de bemesting te vervroegen of uit te stellen? Welke zoden zet dat aan de dijk? Wél bemesten gecombineerd met mestmarkering veroorzaakt verontreiniging van eieren, schrijft Katsman, dus dat kan evenmin een oplossing zijn.

Een andere oplossing die alléén op weidevogels gericht is, is een verplichte rustperiode van 15

april tot 5 mei (het zwaartepunt van de broedtijd) voor graslandpercelen die op meer dan 300 meter van het bedrijf of bebouwing zijn gelegen, niet alleen voor mestuitrijden maar óók voor slepen, rollen en maaien. Zo'n maatregel zou voor de meeste bedrijven geen ernstige belemmering hoeven te zijn terwijl ze voor de weidevogels zeer effectief is, omdat de meeste weidevogels de genoemde afstand tot het bedrijf houden. Daarom kan in die eerste 300 meter veel vrijheid worden gegeven.

Een vierde meer integrale oplossing die voor het veenweidegebied perspectief heeft, is die van volumevermindering. Wanneer de gier uit de drijfmest wordt afgescheiden, via persleiding afgevoerd en elders verwerkt, wordt het uitrijprobleem veel minder groot door halvering van het volume. Het uitrijden van de overgebleven vaste mest vindt door de halvering namelijk minder frequent plaats, méér verspreid in de tijd (vanwege gewenste rijping van de mest) en er vindt minder verontreiniging van eieren ten opzichte van drijfmest plaats. Bovendien is er vanouds al een goede relatie tussen weidevogel en vaste mest. Afvoer en elders verwerken van gier is haalbaar gebleken (Veluwe), omdat de boer opslagkosten en uitrijkosten bespaart en er bovendien minder schade aan de grasmat door het uitrijden ontstaat. Zeker in het veenweidegebied met zijn lintvormige boerderijstroken zal het een economisch haalbare oplossing kunnen zijn voor drie doelen: a. het bereiken van de amoniakdoelstelling, b. het sparen van weidevogels en c. het verminderen van voorjaarsafspoeling en het - daardoor - verbeteren van de waterkwaliteit (een schoon zwarte stern-zomertalingmilieu is óók veel waard). Wie belangstelling heeft voor deze oplossing kan bij mij informatie krijgen.

■ H.G. van der Weijden, Bodegraafsestraatweg 91, 2805 GL Gouda.

Graafwerk voor trilveen

In de Polder Westbroek en in de Oostenlijke Binnepolder van Tienhoven (provincie Utrecht) is in het gebied van het Noorderpark dit jaar een project van start gegaan om het trilveen (drijvende hooilanden) terug te krijgen. Het gaat om terreinen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer.

Op een totale oppervlakte van rond dertig hectare grasland zullen vijftien nieuwe petgaten worden gegraven van gemiddeld één meter diep. De uitvoering van het werk geschiedt over een periode van vijf jaar. Het proces van het ontstaan van trilvenen belooft wel vijftig tot zestig jaar.

Het OerKa-museum, Oostmahorn

Het OerKa-museum laat 'OerKa's' zien van Irene Verbeek. Het woord OerKa is een samenstelling van klanken die Irene Verbeek gebruikt om haar werk te karakteriseren. OerKa's zijn gebaseerd op de oorsprong (de oer) van mens, dier en natuurelementen. De Ka verwijst naar de essentie van kunst. Irene Verbeek heeft zich onder meer laten inspireren door Rainer Maria Rilke. Een ander schrijvend schilderij waarin de oer-vrijheid van een dier (en impliciet van de mens) wordt

aangetast, is 'Never cry Wolf', een huilend dier dat oprijst uit een onbestemde duisternis van waaruit ook een mensenarm tevoorschijn komt. Onder de titel 'Er was eens' worden in de grote zaal van het museum allerlei OerKa's tentoongesteld, waarbij het Lauwersmeergebied en het oude kwelderlandschap centraal staan. De andere geëxposeerde werken zijn minder heftig van emotie en tonen enerzijds het ontstaan van het land dat destijds op de zee moest worden veroverd, anderzijds de koeien en de paarden die de weilanden nú bevolken. In de kleine zaal hangt een gedeelte van de vaste collectie waaronder portretten uit de jaren zestig van oud-Schiermonnikogers.

Het museum met de werken van Irene Verbeek is open tot november 1993, donderdag tot en met zaterdag van 9.30 - 11.30 uur en van 14.00 tot 17.00 uur, en op telefonische afspraak, 05193-21 583, bij geen gehoor 05199 - 9739.

Uitleggen van leem voor Huiszwaluwen succesvol

In april 1991 en 1992 heeft de Stadsvogelprojectgroep Eindhoven, een commissie van de Vogelwerkgroep De Kempen, op een drietal plaatsen nabij kolonies van Huiszwaluwen, nestmateriaal in de vorm van sterk leemhoudend zand neergelegd.

De leem werd zodanig weggelegd dat het 'contact' hield met water om uitdroging te voorkomen.

	jaar 1988	1989	1990	1991	1992
Stratum	5	4	3	2	-
Strijp, Lievendael	3	9	8	7	9+2 ?
Woenselse Heide	14	10	5	8*	8*
Woensel, Heesterakker	1	7	9	12	13
totaal	29	31	25	29	30+2 ?

Tabel: Aantal bezette nesten. * Succesvolle 'leemlokatie'.

Nabij de wijk Woenselse Heide is deze leem uitgespreid langs de waterkant van de Henry Dunantvijver en in ondiepe plekken in het gazon. In het broedseizoen 1991 zijn door de Huiszwaluwen zeker drie tot vier nesten nieuw gemaakt en enkele bijgewerkt (mondelinge mededeling G. Vink).

In 1992 zijn in deze kolonie geen nieuwe nesten gebouwd. Wel waren alle, inmiddels reeds oude, compleet gemetselde nesten bezet (acht stuks). Ondanks een sterke afname (1982 nog 140 bezette nesten) blijft de laatste jaren de populatie Huiszwaluwen in Eindhoven redelijk stabiel.

■ Willem Veenhuizen, Bussele 32, 5641 PB Eindhoven.

LITTERATUUR:

Veenhuizen, W. (1991): Blauwe Klauwier (17):

Natuurontwikkeling Grensmaas: toekomst voor een grindrivier

Tussen Maastricht en Stevensweert aan de Maas op de grens met België moet een natuurgebied ontstaan van minimaal 1000 hectare. Dit ambitieuze plan van de provincie Limburg is een uitvoersel van het Natuurbeleidsplan en de Derde Nota Waterhuishouding van de rijksoverheid. Provincie en rijk hebben daartoe een samenwerkingsovereenkomst getekend. Grindwinning aan de Grensmaas wordt daarbij gekoppeld aan natuurontwikkeling.

De Vereniging Natuurmonumenten gaat als grootste particuliere natuurbeschermingsorganisatie in ons land haar kennis en ervaring inzetten door mee te helpen bij de uitvoering van het plan. Het is in 1991 opgesteld door het Bureau Strooming onder de naam 'Toekomst voor een Grindrivier', in opdracht van de provincie Limburg.

In het onlangs door het rijk vastgestelde Structuurschema Groene Ruimte is het gebied aangegeven als Groenproject. Dit betekent dat de overheid hoge prioriteit toekent aan de uitvoer van dit plan. De provincie Limburg, het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en het ministerie van Verkeer en Waterstaat hebben voor de verdere planvorming een aparte projectorganisatie opgericht, bestaande uit een Stuurgroep en een Projectbureau Grensmaas. Deze projectorganisatie is verantwoordelijk voor het uitvoeringsgereed maken van de plannen (uitvoeren m.e.r., herzien streekplan en dergelijke). Dat Natuurmonumenten zich nadrukkelijk inzet voor de realisering van het plan is niet toevallig. Een omvangrijk plan als dit vereist gedegen afwegingen waarbij kwaliteitsbewaking nodig is. Het hele gebied zal na grindwinning optimaal voor de natuur worden ingericht. Daarnaast zal de kwaliteit moeten worden verbeterd. Het op de juiste wijze inpassen van recreatieve voorzieningen zal veel aandacht krijgen.

Daarnaast moet rekening worden gehouden met gevolgen voor de Belgische zijde van de Grensmaas. Hierbij zijn afwegingen nodig die veel tijd kosten.

Het gaat om zaken waar de Vereniging Natuurmonumenten als landelijk beheerder van natuurgebieden de kwaliteit kan verbeteren en de voortgang verder kan versnellen, onder meer door deelname in te ontwikkelen proefprojecten. Deze kleine deelprojecten worden uitgevoerd in nauw overleg met de provincie en de ontgrinders.

Het Project Meers is het eerste deelproject waarbij Natuurmonumenten samen met de provincie en ontgrinder L'Ortye werkt aan de herinrichting van een uiterwaard. Uiteindelijk moet het resulteren in een natuurgebied van negentig hectaren. Daarbij is de ontwikkeling van het ooibos een belangrijk in het oog springend aspect. Na realisering heeft Limburg er een schitterend natuurgebied bij. Een eerste stap naar een veel groter gebied, dat straks ook toegankelijk wordt voor de natuurgerichte recreant.

Een natuurlijke rivier schuurt beddingen uit en creëert overgangen van diep naar ondiep water,

van nat naar droog land en van een hoge naar een lage oever. Op deze wijze is er ruimte voor allerlei dieren en planten. Door invloed van de mens is er momenteel van die oorspronkelijke bedding in de Maas weinig over. De rivier is nu nog gekanaliseerd en ingedijkt en het oorspronkelijk oeverlandschap is grotendeels verdwenen. Vooral door grindwinning in de rivierbedding ligt de rivier onnatuurlijk diep ten opzichte van de omgeving en zijn daardoor ontstane oevers.

Door de geplande natuurontwikkeling worden de oevers weer geleidelijk aflopend en wordt de stroomgeul verbreed. De grindrivier zal dan weer zelf zijn weg kunnen zoeken. Door de natuurlijke waterstandswisselingen zal dan een gevarieerd landschap ontstaan. Oever- en waterplanten zoals de Vlottende Waterranonkel gaan zich vestigen en geleidelijk komen weer allerlei dieren zoals de Visarend terug. Het eindresultaat is een halfopen landschap waarin dieren, planten en mensen zich thuisvoelen.

Natuurmonumenten streeft er naar om al binnen een paar jaar zoveel mogelijk natuur de ruimte te geven. Voor het gehele project klaar is, duurt mogelijk nog tien jaar.

Onderdelen daarvan kennen een snellere uitvoeringstijd van vier tot vijf jaar. Zeker als een slimme projectaanpak en snelle overdracht van het terreineigendom plaatsvindt. Samen met de provincie, de rijksoverheid en de ontgrinders wil Natuurmonumenten aan de slag met natuurontwikkeling langs de Maas om zo snel mogelijk resultaat te laten zien.

Natuurontwikkelingsplan 'Het Beekbergerwoud'

'Het Woud' is een schijnbaar alledaags landbouwgebied aan de voet van de Veluwe. Het zal duidelijk zijn dat er heel wat moet gebeuren om hier een bijzonder natuurgebied van de grond te krijgen. Voordat ik inga op de maatregelen die hiervoor nodig zijn, wil ik eerst toelichten, waarom Natuurmonumenten juist hier met een dergelijk ambitieus natuurontwikkelingsplan komt.

Een belangrijke inspiratiebron voor dit plan is het legendarische Beekbergerwoud, dat eens op deze plaats groeide. Het was een eeuwenoud moerasbos, bekend om zijn hoge elzen en zijn vele bijzondere bos- en moerasplanten. In 1870 werd dit bos drooggelegd, gekapt en omgezet in landbouwgrond. In het huidige verkavelingspatroon zijn de contouren van het bos nog te herkennen. Alleen topografische namen verwijzen er ook naar.

Onlangs 120 jaar van landbouwkundig gebruik komen er nog steeds zeldzame bos- en moerasplanten voor. Ze hebben zich al die tijd kunnen handhaven, verscholen in bosjes, houtwallen, poelen en slootkanten. Voorbeelden zijn Bosanemoon, Knikkend Nagelkruid, Gulden Boterbloem, Klimopwaterranonkel en Waterviolier, maar ook tal van houtachtige gewassen. Een aantal van deze planten staat op de Rode Lijst van bedreigde plantesoorten van Nederland. Verder is het gebied rijk aan broedvogels. Er komen ook bijzondere vlinders voor. Bij voortzetting van het huidige landbouwkundig gebruik

zullen deze soorten op den duur ongetwijfeld verdwijnen. In de afgelopen decennia is al heel wat verloren gegaan. Daarom moeten wij nú handelen.

Eén van de redenen van het overleven van die bijzondere soorten is de voortdurende aanvoer van schoon kwelwater uit de Veluwe. Het water dat op de flanken van de Veluwe inzigt, komt hier, na een lange weg door de ondergrond, weer aan de oppervlakte. Daardoor liggen er goede potenties voor natuurontwikkeling. Het moet wel worden gezegd dat de hoeveelheid kwel nu minder is dan vroeger. Dit komt vooral door de grondwateronttrekkingen op de Veluwe. Gelukkig is de overheid begonnen met een anti-verdrogingsproject om hier iets aan te doen.

Het plan omvat het hele terrein van het oorspronkelijke Beekbergerwoud. De A-50, die het gebied doorsnijdt, wordt als een hinderlijk maar onvermijdelijk gegeven geaccepteerd. Het plan doet concrete voorstellen om de ecologische barrièrewerking van de weg te beperken.

Het plan is gericht op een spontane ontwikkeling van natuurlijk moerasbos, met alle bijbehorende randvegetaties. Dat biedt de beste garanties voor het behoud van de aanwezige bijzondere soorten en levert naar verwachting de hoogste natuurwaarden op. Op de natste plekken zal mogelijk elzenbronbos opslaan, een bostype dat in Nederland uiterst zeldzaam is en ook internationaal waardevol is. Op de overgang naar de wat drogere gronden zal een afwisseling van bos, struweel en grazige vegetaties ontstaan. Dergelijke overgangszones zijn vaak bijzonder soortenrijk.

Om een goede uitgangssituatie te creëren voor de gewenste natuurontwikkeling zijn eenmalige inrichtingsmaatregelen nodig. Sinds de ontginning rond 1870 is de bodem herhaaldelijk omgeploegd en opgeladen met meststoffen. Als wij daar niets aan doen, treedt vooral verruiging op, met weinig natuurwaarden.

Ten eerste willen wij plaatselijk de verstoorde en verrijkte bovengrond afgraven. Hierdoor komen de onderliggende bodemgradiënten weer aan de oppervlakte. Er ontstaat een gunstig vestigingsmilieu voor specifieke plantesoorten.

Ten tweede zullen de belangrijkste afvoersloten worden afgedamd of gedempt. Op enkele plekken willen wij poelen aanleggen. Door kwel en stagnerend regenwater wordt het gebied veel natter dan het nu is. De laagste delen zullen plas-dras komen te staan. Dit is ideaal voor de ontwikkeling van moeras en moerasbos. Het plan voorziet ook in de aanleg van ecologische verbindingszones, onder andere langs de Beekbergse Beek en langs de A50. Hierdoor worden de uitwisselingsmogelijkheden voor planten en dieren tussen het Beekbergerwoud en omliggende natuurgebieden verbeterd.

Als overgangsbeheer zullen grazers worden ingezet (runderen en eventueel paarden). Deze zorgen ervoor dat het gebied niet in één keer dichtgroeit met egaal bos, maar geleidelijk, zodat een meer natuurlijke bosstructuur ontstaat. Natuurmonumenten heeft al circa veertig hectaren van het Beekbergerwoud in eigendom en be-

heer. Hier zal op korte termijn worden begonnen met de uitvoering van het plan. Afhankelijk van de verwervingsnelheid zal het gebied geleidelijk worden uitgebreid. Voor realisering van het gehele plan is verwerving nodig van nog eens 250 ha landbouwgrond (200 ha voor het bos en 50 ha voor verbindingszones). De overheid wordt gevraagd het plan te ondersteunen. Met name ook door bij te dragen in de uitvoeringskosten. Natuurmonumenten zal het beheer van het nieuwe natuurgebied op zich nemen.

Voordat hier uiteindelijk een volgroeid bos ligt, zijn wij wel een eeuw verder. De natuur heeft de tijd, neemt de tijd. Maar ondertussen is het interessant genoeg om de natuur aan het werk te zien. Te zijner tijd zullen enkele wandelpaden en een natuurobservatiepost worden aangelegd. Want geen natuurontwikkeling zonder sympathie van de mens.

Ir. P.J. Veen